

...hirtelen olyan csend támadt, melyből azt lehetett hallani, hogy valaki már nincs... Telefonhoz szólítottan éppen kérdezni gondoltam volna valamit és akkor a vonal másik végén ott volt a részvétes hang.

Az ember gondolkodó része rögtön védekezően meg is mozdult, hogy elnyerte végső nyugalomát a test, az a hirtelen elkínzott darab, majd, hogy rendeltünk és hogy eleve, aztán befejeztetett és a megpróbáltatás végső szaggató órája is. Ránk köpött az alkony ama júliusi verőfényen...

És az ember gondolkodó része rögtön azt is mondatja, hogy ezek csak szavak. Gyarló szavak, melyek összemaszatolják az érzelmeket. Mit sem érnek...

A szerzői kézirat még ott feküdt a szerkesztőségi íróasztalon, rajta a rovatcím: Személyes történelem. Az is áthuzatott s helyébe a másképpen tisztelgő felirat került: Kronosz árnyéka. – Ez lett az utolsó személyesen postázott íromány, utolszor aláhullt forgács a Forgácsok közül.

Forgácsok: a szellem szikrázó szilánkjai, olykor vakuló üvegcserepei: mindannyiszor írástudói felelősséggel válogatott és egymás mellé sorakoztatott részletek. – A rend igen nagy szeretete, és fegyelmezetttség is szükségeltetik, korszerű szertelenségeink közepette, ahhoz, hogy a szüntelen szanaszét sodródó részek érdemük szerinti helyükre rakosgattassanak.

A partikularitás egyetemessége: a teljes Madách Imre, és a torzóban maradt József Attila életrajzi krónika (kronológia), valamint a most megszakadt Forgácsok-sorozat – bizonyosság rája. ... „és van még egy s más tarsolyomban” – írta egyik korábbi folyóiratszámunk búcsúzó soraiban. Példáan állta szavát: ezúttal jelen szellemi kötelezettségeinkről mond megszívlelendőket. – Mely mások következtek volna ezután? És, hogy éppen ki szólott volna hozzánk a költő, a műfordító, a filológus, a szerkesztő vagy az irodalom – magyar – és egyetemes irpdalom – utazó követe? Ezt már nem tudhatjuk.

Mi itt az élők oldalán ilyen alkalmakkor – gondolkodó felünk ellenére vagy éppen miatta – hajlamosak vagyunk, hogy jobb híján mindenfélével foglalatoskodjunk, amolyan önvizsgálódó kényszerrel kötelességeink és adósságainkat elősorolandó.

A Szerkesztőnek rossz lelkiismerete azért lehet, hogy hirtelen nem tudja miként hangzotta a legutolsó szavak, melyek telefonos beszélgetéseink bonyolítása közepette estek – az egymáshoz fűződők közül – egy volt közös város, Kolozsvár emlékezete során (szerelmeinkre és életeinkre, alkalmi halálainkra tekintő dolgainkat illetően).

Aztán becsületes büntudata lehet még ágaskodó felelőtlenkedései nyomán. Az esztendőről esztendőre halasztott, s immár végképp elmaradt tiszteltevő látogatásai miatt, melyekre levélben és telefonon többször is felszólítottatott vendéglátója által. A meghívás pesti otthonába szólt, utóbb a szigligeti szanatóriumba.

– Mentsége? – Mentsége semmilyen mulasztásra nincsen, legfeljebb annyi: sohasem hitte, mi bekövetkezett. – Hisz néhányan annyira tiszteltük és szerettük, hogy nem szabadott volna neki betegnek lenni és így elmennie. – Sok másokat követően sem.

*

Másnap visszaérkezett szerkesztőségünkbe folyóiratunk szerzői tiszteletpéldánya. Rajta Radó György, a címzett neve áthúzva. Mellette egy piros szegélyű posta-ragasztotta bélyegnyi nyomtatványon ez állt: Meghalt. Alatta franciául is: Décédé. (a Szerk.)

Radó György

(1912-1994)

FORGÁCSOK

Ceterum censeo...

A római történetírás szerint az idősebbik Cato, bármiről esett is szó a gyűlésben, beszédét ezzel a mondattal fejezte be: "*Ceterum censeo Carthaginem esse delendam*". Vagyis: "Egyébként úgy vélem, hogy Karthágót el kell pusztítani". Lévén: Karthágó volt az akadálya annak, hogy Róma legyen úr a Földközi tengeren.

Nekem is megvan a magam *Ceterum censeo*-ja.

Madách Imre nemcsak olvasásra, könyvdrámának szánta Az ember tragédiáját, hanem színházi előadásra is: tanúsítják ezt a szövegen kívüli színpadi utasításai, a didaszkáliák. És mégis (talán attól az egyetlen kísérlettől eltekintve, amelyről Hubay Miklós számolt be az Élet és Irodalomban – hogy ő olasz tanítványaival váltakozó színhelyeken Rómában egyszer előadatta a művet) tudtommal soha még csak kísérlet sem történt arra, hogy színre vigyék a Tragédiát úgy, ahogyan Madách megírta.

Mindig megrövidítve adták elő, kihagyva sorokat, részeket, egész színeket. Alapvető oka ennek a mű terjedelme: 4117 sor szöveg, plusz a szöveg nélküli történések, látványok, változások a színpadon annyi időt vennének igénybe, amennyi jóval meghaladja az európai szokást.

A kihagyások coupure-ök oka, jellege a legkülönbélebb volt: eltekintve a pusztán időkorlátozástól, lehetett merőben technikai (nem tudták az ür-szín megfelelően színpadra vinni), de voltak a kihagyásoknak politikai, világnézeti okai is. Akár ezért, akár amaz okból állapítsuk meg: a coupure mindig megcsonkította, s így *meghamisította* a magyar irodalomnak költőileg és filozófiailag egyik legnagyobb alkotását.

A legutóbbi időkig úgy látszott, bármily szép, sikeres Tragédia-előadásokat tart is nyilván a színháztörténet – a néző mindig *meghamisítva* kapta Madách mondanivalóját.

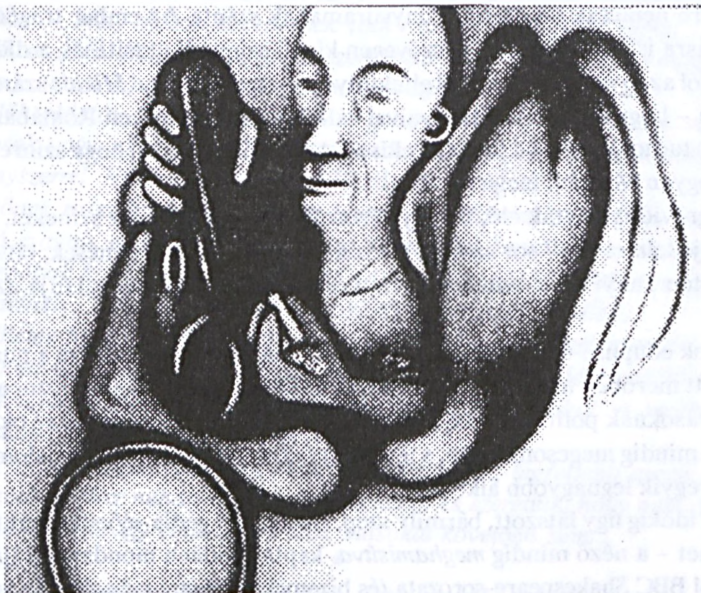
Ám az angol BBC Shakespeare-sorozata (és bizonyára néhány más előadás is) megtanít rá, hogy a modern technika kezünkbe ad egy olyan módszert, amely lehetővé teszi, hogy végre színre kerüljön a teljes, a hamisítatlan Tragédia, úgy ahogyan Madách megírta. Egy új műfajban.

Ez az új műfaj: a TV-sorozat. A BBC-Shakespeare-it látva, bármelyik darabban megismertem, megértettem olyan jellemeket és mondanivalókat – divatos szóval üzeneteket, amelyek eddigi színházi élményeimnél a kihagyások és hadarások folytán elsikkadtak számomra. A Tragédia egy-egy színéből álló, mindennemű kihagyástól, rövidítésektől mentes, a szövegből és a didaskáliákból eredő látványokat teljesen megjelenítő, a szerzői hangsúlyokat hadarás nélkül kiemelő 15 részes sorozat végre a teljes művel ajándékozná meg a magyar – és jó fordítások szinkronizálásával a külföldi – közönséget.

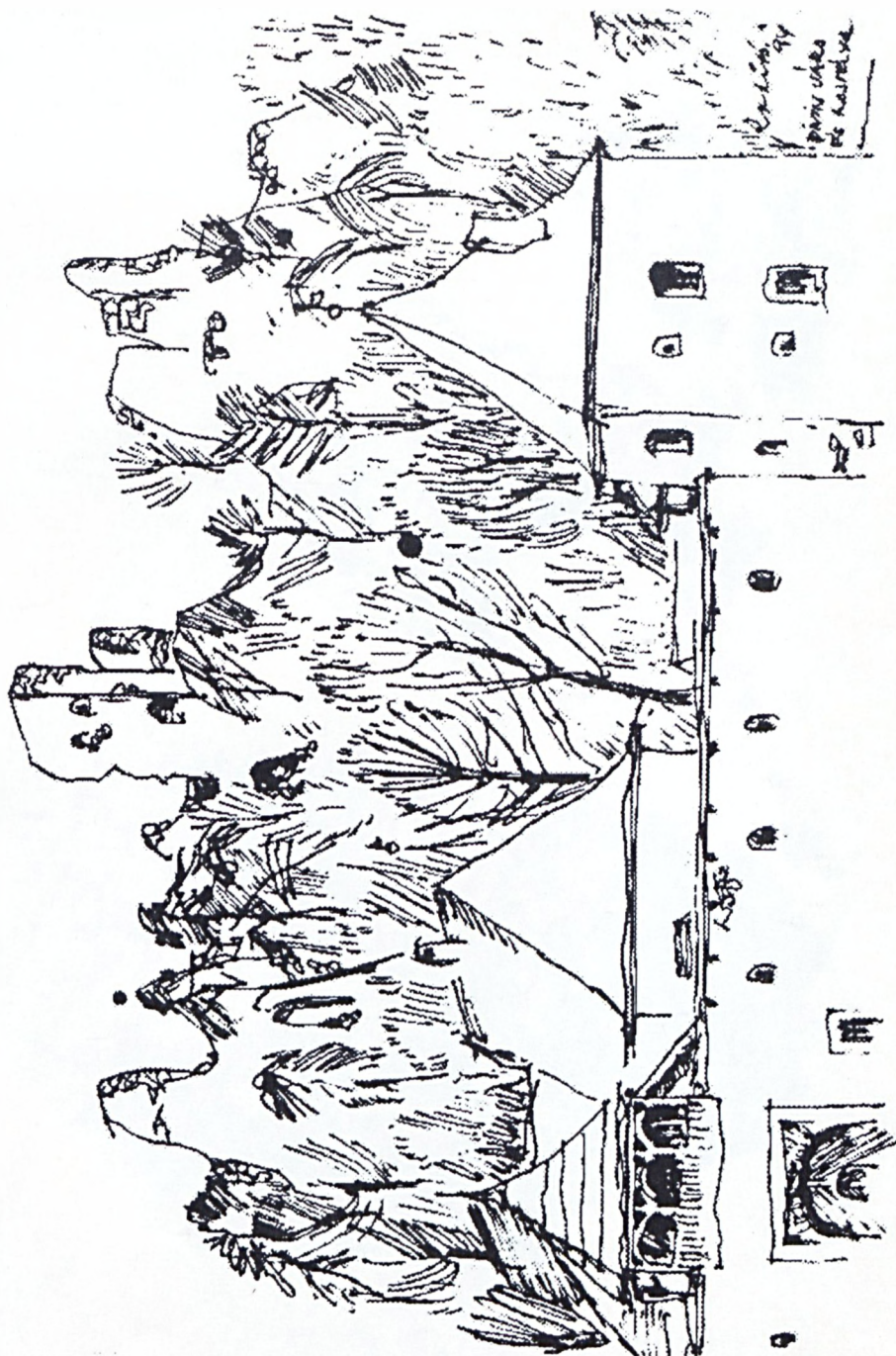
Nem kellene félni attól, hogy a hosszabb bölcseledő szövegrészek meghallgatása fárasztó, unalmas lenne, hiszen a mű szövege és a szerzői utasítások annyi látványosságot kínálnak, sőt követelnek, amennyi szinte „befonódva” az elhangzó szövegbe, egyszerű *monolitikus* élményt nyújtana a közönségnek.

Tehát: Az ember tragédiája egy-egy színének *teljes* előadásából álló, a művet úgy megjelenítő, ahogyan Madách Imre megírta: ez az én *Ceterum censeo*-m és – hivatkozva mindarra, amit eddig Madáchért és a Tragédiáért tettem, és, amennyire fogyatkozó erőm engedi, még tenni fogok – kérve, könyörögve kérem mindazokat, akik javaslatom megvalósításához hozzájárulhatnak, színházi és TV-s hatóságokat és szakembereket, kritikusokat és színháztörténetészeket: vegyék fontolóra és valósítsák meg legjobb képességeikkel a fent elmondottakat.

Ceterum censeo... ezzel tartozunk a magyar kultúrának.

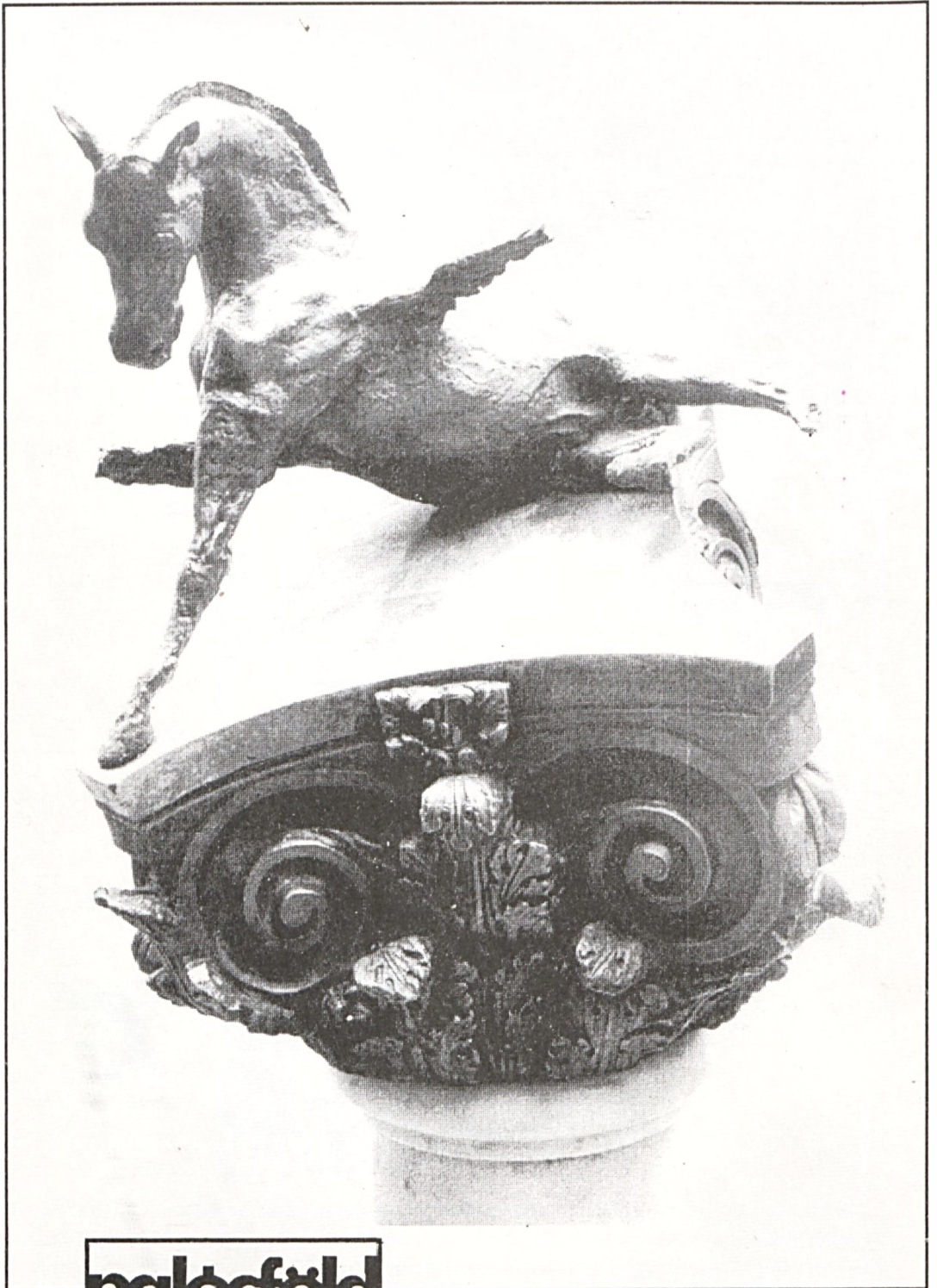

Földi Péter alkotása

A fenti rajzot ezévi 5. számunkban közöltük, amely szám teljes terjedelmét Balassi Bálint emlékének szenteltük. A szerkesztés ördöge mesterkedhetett velünk, amikor **Réti Zoltán** nevét tüntettük fel. Valójában **Radics István** alkotásáról van szó. Mindkét művész, és olvasóink szíves elnézését kérjük.

Képaláírás helyesen : *Radics István* : Divény vára és kastélya

palócföld
KÖZLETI, MODALMI, MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

50 Ft.